— Kipi-kopi, kis persely
Mennyi még, hogy színig telj?

A cseréppersélyben összenevettek a rézgarasok:

Sok! sok! sok!
Vár-ja-tok!

Dejszen, ha mi akkor
Tudogattuk volna
Hol a tűrés-várás
Fán-e vagy bokorba?

Pedig a perselyke napról-napra boszusabban dobogott, ha megrázogattuk, s a rézcsikócskák mind mérgesebben kiabáltak:

— Csini zurr-zurr csen-csen-csen
Ejnye sok türelmetlen!

No, de egyszer, mikor egy fényes huszast alig tudtunk betáncoltatni a hasadékon s ujra megkérdeztük, hogy kipi-kopi kis persely: kell-e még, hogy színig telj, a persely nagyot nyekkent:

— Nyek-nyek, nem:
Meg-tel-tem!

Hanem akkor már csutakos ősz volt s a vásott szél az utolsó leveleket cibálta le a fákról.

A kis királykisasszony azon a héten nem jött iskolába.

— Nagy-nagy beteg volt — mondta a tanító ur és jóságosan nézett végig ijedt arcainkon.

— Nincs édesapja, — mondta a tanitó ur tovább s a hideg ősz időre nem volt mivel jó meleg ruhácskát, csizmácskát vennie kis leánykájának. A kis Juliskának szeles, csúf időkben csizma nélkül kellett iskolába járni. Meghült s nagy beteg lett; de most jobban van már, hanem még sokáig nem jöhet közétek. Csak az ősz s tél multán szabad kijárnia meleg napsugárra — csizmácskák nélkül is.

Elhallgatott a tanitónk, de nekem a nagy csendben valami ugy a torkomra kapaszkodott. Hátrafordítottam fejemet csendesen. Tiszttartó Pista a harmadik padban ült. Lassan összenéztünk. És óra után a cseréppersélyből kiszedtük a tarka garasokat.

III.

Nemes Gergely uram, az alvégi csizmadia nagyot nézett, mikor délben beállítottunk hozzá:

— Ejnye bogárkáim, miféle szél fútt be?

— Csizmácska kellene, — kezdtem akadozva — egy piros csizmácska.

A csizmák mestere felállt a székéről s nagyot mosolyogva erősen ránk nézett:

Aztán öklöm Jóskák, araszos leventék,
Ugyan melyiketek lábára szabódnék?

— Nem nekünk kellene — szóltam kipirulva — az özvegy Kovácsné kis Juliskájának . . . — s kihuztam zsebemből az aranyvár árát.

Mese-mese az aranyvár
Tán bizony még most is várja,
Hogy a sandaszemű Brúgó
Felépítse, megcsinálja!
— De a királykisasszonykánk
Azért már az első héten
Ott lehetett ujra köztünk
A csikorgó kis csizmában
Járdogálva lassan, szépen!

Andor bácsi.

A történelem lelke.

(Novella.)

Kis csend állott be. A fiatalember elgondolkozva mondta:

— Szegény Nagy Kázmér . . . Sohse felejtem el . . .

A három nő hangja majdnem egyszerre csendült fel:

— Mondja el! . . .

— Kezdje! . . .

— Maga érdekesen tud elbeszélni . . .

A fiatalember hallgatott, mintha nem hallotta volna a felszólitásokat. Kissé félre forditotta az arcát; a festett fal virágait nézte.

Beszélni kezdett . . .

*

Nagy Kázmér, mikor a pályaművét felnyitotta, mintha a lelkét teritette volna a szeme elé. A sorok, mintha lelkének szép, szabályos redői lettek volna, komoly elevenséggel futottak keresztül a papiron. Nem is érezte már a tartalmukat, csak a gondolatok tüneményes játékát érezte rajtuk. Élesen röpült rá a szeme azokra a mondatokra, melyek lelkének legszebb zugaiba pillantottak fényükkel. Amint tovább-tovább forogtak kezében a lapok, lelke gazdagságának varázsa fogta el. Érezte, hogy hatalmas lámpa ég lelkében s mikor életének jövőjére gondolt, látta önmagát, amint ezzel a csodálatos lámpával rávilágit az emberiség életére. Látta, hogy a tárgyakra tapadt fény örök bélyeg, mely az ő halhatatlanságát vési az emberekbe . . .

Az asztalon lámpa égett, pedig az ebédutáni órákban lehetett az idő. Csak a függöny parányi szemein át pislogott be a fény; elárulta, hogy ott künn melegen süt a nap s a fénye kacagva nyargal a háztetőkön.

A lámpa megvilágitotta Nagy Kázmér hosszu, halvány arcát. Majdnem egyszinü volt ingének kis háromszögével, amely szeliden hullámzott le kabátja hajtókái között. Teste többi része beleolvadt fekete ruhájával a szoba sötét hátterébe. Mintha csak arcát és ujjai fehér sorát nézte volna a lámpa.

A nagyváros felszürődő lármája, mint szelid méhzsongás táncolt a fülei körül. Lelkébe nem hatolt be. Ott csak a gondolatok hullámának csodálatos moraja hallszott s a kifejezések karcsusága látszott.

A szobában, mint sima tó, terült el a csend. A gondolatok kidugták néha belőle a fejüket és lubickolva usztak rajta végig, mint csillogó, nagyszemü békák.

Valami recsent a szobában.

Nagy Kázmér felijedt. A gondolatok hirtelen bekapták a fejüket. Körülnézett. Pillanatokig kék és szürke karikák táncoltak a szögletekbe. Megdörzsölte a szemét. Semmi. A szekrény vagy padló unta meg a csendet.

A könyvek az asztalon lustán heverésztek.

Mikor bevégezte a kézirat olvasását, ráforditotta a fedelet. Kellemesen borzongott meg, amint a cim felnézett rá:

„A történelem lelke.“

Mennyire üres, száraz volna: „A történelem ható erői“ vagy „A történelmet mozgató eszmék.“ Mennyivel szebben hangzik: „A történelem lelke.“ És felcsengett benne ujra az egésznek a tartalma. Nézte, mint egy belépőjegyet, mely a felsőbbrendüek kristálylakának kapuját nyitja meg előtte. Már ott érezte magát a titoktudók között, akik kicsiny embertestükben világokat hordanak. Távolba látszott a virágos, hervadó élet, mint kék csúcsról a tarka rét.

Kivette az óráját. Három óra.

Sétál egy nagyot. Nyolcig ráér a pályaművét beadni.

Felkelt az asztaltól.

Tulajdonképen öt év óta nem sétált. Még az embe-

reket se látta, mikor egyik könyvtárból másikba sietve beléjük ütődött.

Most nyugodtnak és könnyelmünek érezte magát, hogy műve kész. Hallani kezdte az utca zümmögését, sóhajtását. Valami megrakott kocsi dübörgött el az utcán; az egész épület rengett s a padló szeliden megrázta őt.

A kéziratot betette a belső zsebébe, melyet erősen kinyomott az.

Fejére tette a kalapját.

A lámpát eloltotta és kiment.

*

Kellemes nyáreleji délután volt.

Mikor Nagy Kázmér az utcára lépett, a napsugarak rávetették magukat. Végig szimatolták, táncoltak rajta. Kissé káprázott a szeme a nagy világosságtól. Az ablakokon fénylemezek mozogtak. Az aszfalt szélén fiatal hársak álltak. Kellemesen pihent meg rajtuk a szeme. Rántott egyet a kabátján és ideges lépésekkel nekiindult. A sok tarka öltözet között ugy festett fekete alakja, mint virágágyban a puszta folt.

Eddig nem fért be lelkébe az utca. Nagy művének a gondja erős korláttal rekesztett ki onnan minden benyomást. Most ideges gyorsasággal rohanták meg a friss benyomások. Füle, szeme, orra szinte elkábultak.

Az utca és élet ismeretével valahol ott állott csak, ahol öt évvel ezelőtt. Szinte előtte lebegett akkori bizonytalan kamasz mivolta. Bottal járt akkor és nagyon ügyelt a ruhájára. Lemosolyogta magában ezt a fiut.

Egy cukrázda mellett haladt el. Érezte, hogy éhes. Érettségije után majdnem mindennapos vendége volt a cukrázdának.

Visszafordult és bement.

Kalapját felakasztotta. Tányért meg villát vett. Végig nézett a tésztákon, vett a tányérjára s az egyik lánytól pálinkát kért.

— Milyet? — kérdezte a lány.

Nagy Kázmér elnézett a tészták felett. Baljában a tányér, jobbjában a villa megállott. Nem jutott hirtelen az eszébe egy pálinkának a neve sem. Visszaemlékezett, hogy régen mindig barackot ivott.

— Barackot — mondta és tovább válogatta a tésztákat.

A pálinka jól esett neki. Még egyet kért.

A vaskos kézirat erősen nyomta a zsebét. A karját nem tudta jól mozgatni tőle. Odanyult, hogy megigazgassa. Az izzadtság megtámadta annak honalja felőli sarkát. Kivette és maga elé tette az asztalra. Nyugodtan nézett rá a cim: „A történelem lelke." Pillanatra ujra megrezdült egész lelke.

A tányérja fölé hajolt és tovább evett.

Mikor a tányérjáról megette a tésztát, hátradőlt és szemben találta magát két szál fehér rózsával, mely kis vázában állott az asztalon. Fehér, mint a hó. Az egyik alig volt kinyilva, sziromlevelén mintha látszott volna, amint tovafeszül a hegyes csomótól. A kövér, zöld helyen ugy állt a szirom, mint pillanatra megpihent fehér lepke.

Nagy Kázmér nézte a rózsákat. Eszébe jutott diákkori szerelme.

Szeme előtt vibrált a lány szőke, gyermekarca. A nefelejts szemek szembe mosolyogtak vele.

Visszaemlékezett a versre, mit akkor irt magának erről.

Fehér rózsa a kedvenc virágod,
Fehér rózsa.
Én se veszek most más szinüt, látod
Fehér rózsa.

Szédegette ki emlékezetéből a sorokat, mint virágszálakat és rakosgatta egymás után őket.

Szőke haj közt szelid fenn a rózsa,
Fehér rózsa.
Lelopnám, de pirulna a rózsa,
Fehér rózsa.

Nagy Kázmér már egészen a multjában járt. Mint régi történetet mondta tovább magában a verset:

Miért is nem lehetsz az enyém, rózsa,
Fehér rózsa?! . . .
Ideadta és elfutott . . . Rózsa,
Fehér rózsa.

Kellemesen borzongott meg, mikor rágondolt a lány csöpp, puha kezére.

Két pohár vizet tettek eléje. Kizökkent a gondolataiból. — Pillanatig nézte a rengő fehér foltot a poharan, aztán fizetett és kiment.

A kéziratot a kabátja külső zsebébe tette. Kényelmesen fért el benne. Magosan felfehérlett a zseb fölött és mostohán himbált rajta a cim: „A történelem lelke."

Valami zavaros és nyugtalan költözött a lelkébe, de nem akarta magából elkergetni. Mintha langyos fürdőben uszott volna.

Az utca sürübb és tarkább volt, mint előbb. A napsugarak ferdén és vörösen siklottak le. A rezgő fénylemezek kezdtek vörösödni az ablakokon.

Megállt egy üzlet ablakánál. A kirakott tarka csemegéket megsokszorozta a tükör. Nagy Kázmér nézte magát benne. A tarka csemegék és járókelők átvillanó alakjai szeszélyesen váltakoztak a tükörben, mint csodálatos kaleidoszkop. A saját képére mélyedt a szeme. Birálgatta magát. Az átvillanó férfiarcokat elkapta és saját arca mellé tette. Kedvező eredményekre jutott. Arcának finom vonalai mellett durván és szegényesen halványultak el a többi arcok. Szenvedéllyel folytatta ezt a műveletet. Látni akarta őket mind. Tökéletes meggyőződést akart szerezni saját szépségéről. Gallérját és nyakkendőjét megigazgatta. Az önérzet kissé vad fénye villant ki a szeméből.

*

Erős, biztos léptekkel ért a nagy tér sarkára.

Apró csoportokra osztva álltak ott a fiatalemberek. Ő is megállt a sarkon egy oszlop mellett.

Tarka emberáradat tolongott és surlódott tova. Kacagó, majd fehér szakállakra hulló szelid szem. Borotvált arcok lefutó mély redője. Kényelmes léptü, vizsga gyermekek . . . Szines ruhák suhantak el. Nők. A szemek, mint eleven drágakövek mozogtak. Selyem ruhák halkan zenéltek, mint szellőmozgatta nyárfa. — Könnyü nyári ruhák: fiatal testekre rádobott habtakaró. Apró lábfejek, mint eleven karcsu lények. Pillanatra megvillanó testvonalak. Életromantikát igérő mosolyok. Mosolyt keretező barna és szőke hajcirádák. Ajkak, mint piros bimbók vagy érett gyümölcsök . . .

Nagy Kázmér kábultan dőlt az oszlopnak. Behunyta a szemét. Összefutott előtte az egész, mint egy szines folyó. Aranyosan merült fel a habokból diákkori szerelme. Alig simultak le a szőke arcról a szines habok, a lány karja hosszasan feléje nyujtott egy nagy fehér rózsát.

Nagy Kázmér remegve fogózott az oszlophoz. Valami halkan recitálta belsejében a verset:

Fehér rózsa a kedvenc virágod,
Fehér rózsa . . .

Felnyitotta a szemét. Ujra kerengett a tarka tömeg.

Egy szőke lány haladt előtte el. Ismerős, régi arc. Nagy Kázmér dörzsölte a szemeit. Utána nézett. Már nem látta, eltünt a tömegben. Kezével végig huzott a homlokán. Maga elé nézett, hogy összeszedje a kondolatait. Habozott.

— Ő volt . . . — mondta szinte hangosan.

Neki vágott a tömegnek a lány után. — Nehezen haladt. Jobbra-balra ugrott kétségbeesetten a szembejövők előtt. Cikcakos, fekete vonal volt a tömeg között az utja. Kabátja szárnyai maradtak el mögötte. Pályaműve szánalmasan szegződött zsebéből hátra a levegőbe.

Engedett a tömeg sürűsége. Utólérte a lányt; könnyü léptekkel haladt előtte.

Nagy Kázmér hozzá akart lépni, de hirtelen félelem fogta el. Egész teste ügyetlenül remegett. Haladt pár lépésre a lány mögött, mint fehér lepkét üző fekete fecske.

A főtérről egy hosszu utcába tért a lány. Itt már ritkább volt a tömeg.

Nagy Kázmér nem mert közeledni. Folyton küldte, biztatta magát s valami bizonytalan félelem visszatartotta.

A lány észrevette, hogy követik. Hátra nézett. Nagy Kázmér szeretett volna eltünni. Akaratlanul is lesütötte a szemét.

A lány elejtette a zsebkendőjét. Nagy Kázmér szerencsés hajolt le érte, mint egy mentő gondolat után.

Mikor a zsebkendőt a földről felvette, a pályaműve kifordult a zsebéből és végig terült a járdán. A cim: „A történelem lelke" lomhán nyult el a földön, mintha magasból zuhant volna alá.

Remegő örömmel szaladt a lány után. Félénk, reszkető hangon mondta:

— Elejtette a zsebkendőjét . . .

A lány megállott. Kedves csodálkozással nézett.

— Kázmér?! . . .

— Igen, én vagyok. Kázmér . . . Emlékszik még?...

— Hogyne — szólt a lány vidám nevetéssel. — A fehér rózsa.

Nagy Kázmér örömmel kapott utána.

— Nem felejtette el?! . . .

Elindultak. Nagy Kázmér várt a feleletre. A lány maga elé nézett.

— Szép gyerekdolog volt — mondta végre.

— Nem volt gyerekdolog . . . Én nem tudok szaladni az emlékétől . . .

A lány hirtelen odakapta a fejét. A fiatalember hangjának a remegése egészen átfutott rajta.

— Mit mondott?! . . .

— Ugy érzem, hogy magát kerestem mindig . . . Most is érzem a kezemben a maga puha kis kezét . . . Mintha most is a kezemben volna frissen a fehér rózsa, ami a maga hajában volt . . .

A lány hallgatva haladt és csillogó szemekkel figyelte Nagy Kázmért.

— És ezalatt az öt év alatt? . . . — kérdezte.

— Maga ült a lelkemben mindig. Egyéb csak ráakódott, hogy eltakarja . . . Mint jégpáncél a folyót . . . Most minden alól maga dugta ki a fejét, mint tavaszi virágok . . . Oh, most olyan könnyü vagyok és olyan boldog, hogy itt vagyok maga mellett . . . A karja surolja az én karom . . . És én nem is akarok egyebet . . . Csak ezt; maga mellett lenni . . . Hallani a hangját . . . Félénken ellopni egy-egy tekintetét . . . Figyelni léptei koppanását, mint egy nagy sziv dobogását . . .

Egy kapunál megállottak.

— Jöjjön be — szólt a lány.

Bementek.

A lány ledobta a kalapját és leült. Nagy Kázmér a lány elé hullott, átkarolta annak térdét s fejét odahajtotta az ölébe.

A lány komolyan nézett az ölében nyugvó fejre és simogatta a fekete fürtöket.

Fejét a lány ölén tartva Nagy Kázmér nedves tekintete sokáig pihent mozdulatlanul a szoba falán. Aztán lecsukódtak a szemei és boldog álomba merült. Alvó arcán olykor-olykor titokzatosan végig derengett a mosoly . . .

* *

A fiatalember megállott az elbeszélésben.

A három nő feszült figyelemmel várt, majd türelmetlenkedni kezdett:

— Hát a pályamű?! . . .

— A történelem lelke . . .

— Nem ment utána, mikor észrevette?! . . .

A fiatalember pillanatig kifürkészhetetlen tekintettel nézett reájuk:

— Nem vette észre . . .

Kovács László.

Ady

„Uj versek" kötetének egy kevésbbé közismert és egyrészt épen azért választott verse:

FÉLIG CSÓKOLT CSÓK.

Egy félig csókolt csóknak a tüze
Lángol elébünk.
Hideg az este. Néha szaladunk.
Sirva szaladunk
S oda nem érünk.

Hányszor megállunk. Összeborulunk.
Égünk és fázunk.
Ellöksz magadtól: ajkam csupa vér.
Ajkad csupa vér.
Ma sem lesz nászunk.

Bevégzett csókkal lennénk szívesen
Megbékült holtak.
De kell az a csók, de hi az a tűz
S mondjuk szomorún:
Holnap. Majd holnap.

—

Ez az irás pedig, mely ez Ady-vers nyomában fog születni, sem Ady, sem a magam védelmére, se magyarázatára való nem lesz. Adynak erre, sem arra szüksége nincs, én pedig még élek.

Történik azonban azért az irás, mert egy iró nemcsak ir, hanem olvas is, mert egy iró akkor is ir, mikor olvas.

„Félig csókolt csókot" egyrészt azért választottam, mert kevesen ismerik, még kevesebben értik, másrészt pedig azért, mert én ezt a verset nemcsak értem, de ismerem is. Ismerem az élményt, mely benne el van mondva, ismerem az élmény pszihologiáját és pszihikáját, ismerem magamban azt az embert, aki ezt az élményt átélte, azt az Adyt, aki ezt a verset megirta.

Én csak erről a versről akarok beszélni.

Valaha, rég, ezelőtt 6—7 évvel — nem emlékszem, de valószinü, hogy olvastam már ezt a verset. Akkor volt ez, mikor fiatal középiskolai tanárok mertek még csak Adyért harcolni s még csak én kaptam érettségi tételnek a legujabb magyar lirát. Akkor volt ez, mikor én már Isten tudja hányadszor voltam szerelmes, de nem csókoltam még soha.

A szerelem nagyon korán jött s nagyon későre jött a csók. Vallom, hiszem, tudom, hogy mennél inkább egyszerre érkezik a kettő, annál kevésbbé lesz iró az ember.

Belőlem nem az olvasó lett.

Azután, multak az évek. Adyt elvitte az élők so-